

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Розвиток творчої обдарованості молодших школярів засобами ТРВЗ-педагогіки»

Студентки II курсу, МА ПДЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта.

Спеціальності: 013 Початкова освіта

Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка

Ступеня вищої освіти: магістр

Вихованець Вероніки Олександрівни

Науковий керівник: доктор філософії (PhD),

старший викладач Ю.В.Бондар

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

План

Вступ.....	3
Розділ I. Розвиток творчої обдарованості учнів початкової школи як педагогічна проблема	
1.1. Філософська концепція творчості.....	9
1.2. Основні етапи творчого процесу.....	16
1.3. Творчість у контексті обдарованості дитини	22
1.4. Стан творчої обдарованості молодших школярів (за результатами констатувального експерименту).....	28
Розділ II. Використання ТРВЗ-педагогіки для розвитку творчої обдарованості учнів молодшого шкільного віку	
2.1. Підготовка до творчості в освітньому процесі школи I ступеня.....	41
2.2. ТРВЗ-педагогіка в розрізі розвитку креативності школяра	50
2.3. Використання методів та прийомів ТРВЗ у роботі з обдарованими учнями.....	60
2.4. Динаміка творчої обдарованості учнів початкових класів (за результатами формувального експерименту).....	69
Висновки.....	75
Література.....	80
Додатки.....	88

Вступ

Креативність і здатність творити стали найважливішими вимогами до сучасної людини. Звідси одним із головних завдань сучасної системи освіти є формування творчої особистості, яка володіє аналітичним, критичним мисленням, багатством духовного життя, вміє свідомо регулювати свою поведінку, проявляє активну життєву позицію, здатна до самовираження, самоствердження у розв'язанні складних неординарних завдань, яскраво проявляє індивідуальну самобутність. Розвиток творчих, ініціативних, обдарованих громадян, починаючи із закладів дошкільної освіти до професійної перепідготовки фахівців перебуває у віданні і під захистом держави і суспільства. Ставиться за мету створити оптимальні умови для забезпечення творчого потенціалу здобувачів освіти, формування їх творчої компетентності, утвердження комфортної атмосфери співробітництва (партнерства), творчої взаємодії між учителем та учня.

Основи державної політики, стратегічні завдання щодо роботи з творчими, обдарованими учнями висвітлено в Законах України «Про освіту» (2016), «Про загальну середню освіту» (2017), «Про позашкільну освіту» (2016), «Про вищу освіту» (2014), «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді»(2010); Концепції Нової української школи» (2016). Державні освітянські документи спрямовують на творчий розвиток особистості, розкриття її здібностей і можливостей, створення сприятливих умов для самореалізації.

Особливої уваги потребують творчо обдаровані, талановиті діти, адже обдарованість є комплексною проблемою, яка об'єднує інтереси держави, суспільства й окремої особистості. Без належного сприяння і підтримки обдарованість може не бути вчасно виявленою, може загубитись і навіть загинути, що буде відчутною втратою і для держави, і для суспільства, і, безумовно, для даної особистості. З огляду на це Концепція «Нова українська школа» акцентує увагу на тому, що пріоритетом реформи шкільної освіти є створення належних умов для розвитку талановитих, творчо обдарованих дітей [36].

Зміна укладу життя в інформаційному суспільстві завдяки впровадженню нових інформаційних і соціальних технологій, призвела до перегляду стандартів індивідуального і суспільного життя, внесення коректив до важливих психологічних феноменів, до яких відносять спеціальні здібності, обдарованість, творчість. Дані феномени, які відображають якісні характеристики особистості, здавна є предметом зацікавленості значного кола фахівців різних галузей, людства в цілому. Оцінка діяльності людини, її особистісних і соціальних компетентностей, спроможності виконувати ту чи іншу діяльність базується передусім на процедурах кількісної і якісної діагностики творчого потенціалу, загальних і спеціальних здібностей людини.

Надійну основу для розуміння проблеми творчості становлять праці класиків педагогіки – А.Дістервега, К.Ушинського, Я.Коменського, Й.Песталоцці, В.Сухомлинського. Уся педагогічна система В.Сухомлинського пронизана ідеєю творчості. Його «бесіди з молодим директором» без перебільшення називають енциклопедією творчості.

Проблема розвитку творчих здібностей особистості представлена у працях зарубіжних (Ш. Амонашвілі, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, П. Торренс та ін.) та вітчизняних учених (Г.Костюк, І.А.Зязюн, О.Кульчицька, В.Моляко, С.Сисоєва, О.Музика та ін.). На сучасному етапі розвитку педагогічної науки важливими є праці О. Савченко, В. Паламарчук, С. Гончаренка, Ю. Мальованого, О. Проскури, М. Вашуленка, Л. Варзацької, О. Хорошковської, В. Ушмарової та ін. В. Ушмарова неодноразово наголошувала, що творчий процес нерозривно пов'язаний з особистістю педагога, з пошуком і відкриттям нових педагогічних систем, невідомих закономірностей, нових ідей, методів, прийомів, засобів навчання і виховання [72]. Особливої актуальності в контексті творчого розвитку особистості набувають освітні технології, вагоме місце серед яких належить технології розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Цінність упровадження технології ТРВЗ в тому, що вона є ефективним інструментом для розвитку творчого мислення і дорослих, і дітей. Систему ТРВЗ-технологій було адаптовано для

роботи в школі, зокрема в початковій. Праці Г. Альтшуллера, розробника технології, стали основою так званої творчої педагогіки.

На сьогодні існують спеціальні дослідження, авторами яких (В. Богат, Б. Злотін, А. Зусман, М. Меєрович, Л. Шрагіна та ін.) розроблено методи й прийоми навчання школярів на базі ТРВЗ-технологій, а також адаптовано основні принципи ТРВЗ для учнів початкової школи.

Проте формування творчо обдарованої особистості в сучасній школі не позбавлене багатьох проблем. Звичайна загальноосвітня школа, навіть працюючи за стандартами НУШ, переймається прагненням «усіх навчити всьому», що часто призводить до втрати обдарованих дітей. З іншого боку – орієнтація на середнього учня, на ідею рівності інтелектуального розвитку усіх дітей призводить до уніфікації змісту, методів і форм роботи з ними. Важко і батьків переконати в доцільності диференціації дітей за рівнем інтелектуального розвитку при формуванні класів. Недовіра до владних структур, органів управління освітою проявляється і в тому, що громадськість не впевнена в об'єктивному формуванні класів обдарованих (є підозра, що туди потраплять діти керівництва, заможних батьків). Створення освітніх закладів нового типу сприяло забезпеченню умов для творчого розвитку особистості здобувачів освіти, однак проблема формування творчо обдарованої особистості залишається не розв'язаною. Особливої актуальності набувають питання вибору методів, засобів, інноваційних технологій розвитку творчо обдарованої особистості, зокрема, учнів молодшого шкільного віку. Виходячи з цього, темою кваліфікаційної роботи обрано «Розвиток творчої обдарованості молодших школярів засобами ТРВЗ-педагогіки».

Об'єкт дослідження: творча обдарованість дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: використання ТРВЗ-педагогіки для розвитку творчої обдарованості молодших школярів.

Мета дослідження: означення проблем діагностики та розвитку творчої обдарованості особистості, показ можливостей використання ТРВЗ-педагогіки у розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів.

Гіпотеза дослідження: творчий потенціал учнів початкових класів значно употужниться, якщо в освітньому просторі школи I ступеня широко застосовувати методи і засоби ТРВЗ-педагогіки, оскільки широкий набір прийомів, творчих, нестандартних завдань даної технології як інноваційної педагогічної моделі, цілком відповідає завданням формування творчої особистості.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури показати розвиток творчої обдарованості особистості як педагогічну проблему.
2. Виявити стан творчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку.
3. Апробувати можливості ТРВЗ-педагогіки у розвитку творчої обдарованості молодших школярів.
4. Сформулювати методичні рекомендації студентам-практикантам щодо розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів, зокрема засобами ТРВЗ.

Теоретичне значення: обґрунтування сутності творчої обдарованості дітей молодшого шкільного віку, розробка моделі творчої обдарованості молодшого школяра, з'ясування критеріїв, показників та рівнів її розвитку.

Практичне значення дослідження полягає в розкритті можливостей методів та прийомів ТРВЗ-педагогіки для забезпечення творчого розвитку обдарованих учнів початкової школи, формулюванні практичних рекомендацій та методичних порад студентам-практикантам та вчителям початкових класів щодо роботи з творчо обдарованими учнями.

Методи дослідження: аналіз наукової (філософської, психологічної, педагогічної) та методичної літератури, вивчення шкільної документації, аналіз творчих робіт учнів, спостереження, бесіди, анкетування, педагогічний експеримент.

Апробація. Попередні результати дослідження апробовано на:

- міжвузівській науково-практичній конференції «Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд», 22

- лютого 2024 р. у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (тема виступу: «Організація творчої діяльності патріотичного спрямування у школі I ступеня»);
- X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика», 28 березня 2024 року на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (тема виступу: «Розвиток творчо обдарованих учнів молодшого шкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки»);
 - VIII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти», 26-27 березня 2024 року на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (тема виступу: «Творчість у контексті обдарованості особистості»);
 - Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти», 18 квітня 2024 року на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (тема виступу: «ТРВЗ-педагогіка як засіб розвитку творчих здібностей молодшого школяра»);
 - II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу», 25 квітня 2024 року у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (тема виступу: «Розвиток фантазії учнів у процесі використання в освітньому процесі початкової школи методу фокальних об'єктів»);
 - Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Реалізація концепції едукативності фахівців освітньої галузі в умовах інноваційного розвитку суспільства» 17 травня 2024 року у КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (тема виступу: «ТРВЗ-педагогіка як засіб формування інноваційного потенціалу майбутнього вчителя»);
 - у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-методичні засади наступності в освітньому процесі дошкільної та початкової освіти»

12 листопада 2024 року у Миколаївському національному університеті імені В.О.Сухомлинського, м. Миколаїв (тема виступу: «Використання методів і прийомів ТРВЗ у роботі з обдарованими учнями школи I ступеня»);

- у Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики» 15 листопада 2024 р. у Бердянському державному педагогічному університеті (тема виступу: «Творчий розвиток майбутнього вчителя початкових класів засобами ТРВЗ»);
- у Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (X школа методичного досвіду) 21-22 листопада 2024 року на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (тема виступу: «Розвиток творчої особистості молодшого школяра засобами художнього слова»).

Публікації:

1. Вихованець В. Творчість у контексті обдарованості особистості. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця, 2024. С. 17-19.
2. Вихованець В. ТРВЗ-педагогіка як засіб розвитку творчих здібностей молодшого школяра. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти*: Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Вінниця, 2024. С. 50-54.

База дослідження: Якимівський ліцей Вінницького району Вінницької області.

Дослідження складається зі вступу, 2-х розділів, висновків, списку літератури і 16 додатків загальним обсягом 134 сторінки.

Висновки

Формування творчої еліти країни вимагає радикальних змін у системі формування особистості, особливо творчо обдарованої особистості. Якщо рішучі кроки держави по створенню класів чи шкіл для обдарованих, певна диференціація і селекція за рівнем розвитку, окремими здібностями та готовністю до творчої діяльності потребують серйозних зусиль, певного часу і коштів, то розв'язання проблеми розвитку творчо обдарованої особистості учня в умовах звичайної загальноосвітньої школи може здійснюватись невідкладно.

Ми схиляємось до думки, що розвиток творчої обдарованості особистості учнів здійснюється на основі їх потреб та інтересів, активності та прагнення до постійного самовдосконалення, передбачає створення матеріальних чи нематеріальних продуктів, що мають суб'єктивну чи об'єктивну новизну, відзначаються оригінальністю і навіть унікальністю. Звідси творчо обдарована особистість – це особистість, якій властива творча спрямованість, творчі здібності і яка створює нові матеріально-духовні цінності, застосовуючи оригінальні способи діяльності. Саме початкова школа закладає основи розвитку творчості, креативності, тому головна роль у цьому процесі відводиться вчителю початкових класів, який сам має бути творчим, оригінальним, компетентним у даному питанні і має першим реагувати на дану проблему.

Кожна здорова дитина від природи щедро наділена можливостями розвиватися, займатися творчою діяльністю і досягати у цьому процесі успіхів. Творчість вважається нормальним та постійним супутником дитячого розвитку.

Робота з творчо обдарованими дітьми – це ціленаправлений, добре спланований і належним чином організований процес, який охоплює всі ланки освітнього процесу: вчителів, психологічну службу, адміністрацію закладу освіти. Ефективність цієї роботи значною мірою залежить від створення сприятливих умов для її організації. Особливі вимоги у цьому контексті ставляться до учителя, який працює з обдарованими дітьми. Він має системно проводити діагностичні обстеження учнів, а потім, відповідно до їх результатів,

модифікувати навчальні програми, будувати навчальний процес, стимулювати когнітивні здібності учнів, проявляти гнучкість, розуміння індивідуальних особливостей дитини, глибоке знання предмету, володіння методикою його викладання. Крім того, учитель повинен враховувати у своїй роботі проблеми особистісного розвитку і міжособистісних взаємин обдарованих дітей, яких у них, як правило, досить багато. Важливою є співпраця вчителя з психологом, який має надавати допомогу вчителю в розробці освітніх програм, що ґрунтуються на принципах педагогіки та психології та допомагають самоорганізації обдарованої дитини, самореалізації її як творчої особистості.

Творча діяльність – явище багатовимірне та багатостороннє. Природа творчої діяльності особистості достатньо складна. Творчу діяльність окремої особистості можна виявити завдяки аналізу її діяльності, практики ставлення до навколишньої дійсності, духовних потреб тощо. Результатом творчої діяльності є створення оригінальних (з огляду на дитячий вік) продуктів. Розвитку творчої особистості сприяє “психолізація” (за В.Моляко) усього освітнього процесу, тобто створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу кожного учня. До таких умов варто віднести допомогу молодшому школяреві у пізнанні самого себе, своїх здібностей, нахилів. Практична діяльність освітніх закладів має бути орієнтована на творчу обдарованість дитини, своєчасне виявлення обдарованих школярів шляхом ранньої і поетапної діагностики, а також використання ефективних засобів стимулювання розвитку їх творчих потенційних можливостей.

У ході виконання кваліфікаційної роботи нами розроблена модель творчої обдарованості молодших школярів, яка включає такі компоненти, як: мотиваційно-ціннісна спрямованість; інтелектуально-мислительна здатність; евристична діяльність. Виділено критерії оцінки рівня творчої обдарованості молодших школярів: мотиваційно-ціннісний; когнітивно-емоційний; евристично-діяльнісний, а також їх показники. Розроблені нами модель, критерії та показники творчої обдарованості учня дозволили виділити три основних рівні творчої обдарованості особистості молодшого школяра: низький, середній і високий.

Експериментальне дослідження з метою виявлення та розвитку творчої обдарованості учнів молодшого шкільного віку проводилося на базі Якимівського ліцею Вінницького району Вінницької області. Комплекс методів дослідження дав змогу виявити стан творчої обдарованості учнів 3 класу (високий рівень у 23% учнів, середній у 46%, низький у 31%). Ми припустили, що розвитку творчої обдарованості молодших школярів сприятиме використання методів і прийомів ТРВЗ-педагогіки, які широко були представлені в ході формувального експерименту (метод мозкового штурму, метод фокальних об'єктів ба багато інших). Впровадження технології розв'язання дослідницьких задач сприяло розвитку креативності молодших школярів, підвищенню рівня їх творчої обдарованості. Високий рівень творчої обдарованості учнів (уже в 4 класі) зріс на 4% (досяг 27%), низький рівень зменшився на 8% (залишається на рівні 23%).

Проведене дослідження дає нам підстави сформулювати практичні рекомендації вчителям щодо роботи з обдарованими дітьми, а також урахування їх здібностей в освітньому процесі початкової школи:

1. Забезпечити розвиток творчої обдарованості в учнів можуть лише творчо працюючі вчителі, які проявляють готовність і здатність ефективно працювати з такою категорією дітей.
2. Розвиток творчої обдарованості слід здійснювати у найрізноманітніших видах особистої творчої діяльності учнів. Добре організована, розвивальна, творча, цікава, напружена, різноманітна за змістом, методами і формою навчальна діяльність має бути пов'язана з творчою позакласною і позашкільною роботою учнів.
3. Особлива увага має бути приділена індивідуальним формам роботи з обдарованими учнями, максимальному включенню їх у творчу діяльність, де б потужно розвивались сміливість, наполегливість, самодисципліна, мужність, воля до перемоги, здатність відстоювати свою позицію, вміння захищати і впроваджувати нове.

4. Педагог має залучати творчо обдарованих дітей до процесу власного саморозвитку, прогнозування, планування, організації та реалізації своєї творчої діяльності, аналізу її кінцевих результатів.

5. Потребує модернізації і система підготовки майбутніх учителів початкових класів в освітньому процесі ЗВО шляхом оновлення вивчення технологій навчання молодших школярів відповідно до потреб життя, нових можливостей освітнього простору. До навчальних планів ширше вводити вибіркові дисципліни, тренінгові заняття щодо проблем педагогіки і психології творчості, розвитку творчих здібностей учнів, їх конструктивного мислення, роботи з обдарованими дітьми тощо.

6. Важливим аспектом залишається створення соціально-матеріальної бази на загальнодержавному рівні, піклування про матеріальну зацікавленість вчителів та забезпечення необхідних їм умов для роботи з обдарованими учнями.

7. Педагог творчо обдарованої дитини має пам'ятати:

- Обдаровані діти прагнуть бути успішними, вкладають багато особистої енергії, звідси ними більш охоче приймаються високі вимоги, які стимулюють їх розвиток, ніж занижені.
- Обдаровані діти боляче сприймають, коли зневажають їхню думку, не дослуховуються до їхньої позиції.
- Кожна обдарована дитина потребує надання інформації про якість виконаної нею праці. До того ж важлива оперативність цієї інформації, що дасть можливість учневі внести корективи у свої дії.
- Кожна обдарована дитина прагне показати, на що вона здатна, очікує визнання свого успіху, інакше відчує розчарування, що знизить мотивацію її творчої діяльності.
- Відчуваючи радість від навчальної діяльності, обдаровані діти прагнуть відчувати особисту причетність до результатів праці. Прагнуть, щоб їхні дії були потрібні для когось конкретно (для батьків, учителя, суспільства тощо).

Проблема проявів дитячої обдарованості та їх розвитку завдяки використанню різних методів і технологій залишається актуальною і потребує подальшого дослідження. Перспективним видається діагностика різних видів обдарованості у дітей молодшого шкільного рівня та підготовка вчителя до розвитку творчої обдарованості учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Айзенк Г., Еванс Д. Як перевірити здібності вашої дитини: тести для дітей 10-15 років: пер. з англ. К.: Школа, 2001. 192 с.
2. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць / За ред. В.О. Моляко. Т.12. Вип.5. Ч.І. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 288 с.
3. Альтшуллер Г. Найти идею: Введение в ТРИЗ – теорию решения изобретательских задач. 5 изд. М.: Альпина Пабlishер, 2012. (Серия «Искусство думать»).
4. Балій-Харченко Л. Розвиток творчих здібностей учнів. *Початкова освіта*. 2009. №3. С. 3-12.
5. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
6. Білотіл А. Від творчого вчителя – до творчого учня. *Завуч*. 2008. Квітень (№10). С. 12-15.
7. Богачук Л. Захопливий шлях до вершини творчості. *Початкова освіта*. 2007. Січ.(№1.) С.16-18.
8. Болсун С.А. Освітній потенціал ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань). Харків: Вид. група «Основа», 2014. 128 с.
9. Бондар Ю. Особливості роботи вчителя з обдарованими молодшими школярами. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 71, том 1. 2024. С.251-256.
10. Бондар Ю. В. Формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій : дис. ... д-ра філософії (PhD) : 013. Тернопіль, 2022. 542 с.
11. Бондар Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Сер.: Педагогіка і психологія. (61). 2020. С. 9-13. DOI:

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-9-13> (дата звернення: 23.01.2024).

12. Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості початкової освіти. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ PEDAGOGICAL SCIENCES. 2023. Випуск 52/ Issue 52. С. 205-213. DOI: 10.31376/2410-0897-2023-2-52-205-213
13. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англо-український. Українсько-англійський. Ніжин: Вид. НДУ ім. М. Гоголя, 2004. 154 с.
14. Впровадження елементів ТРВЗ-технології вчителем початкових класів. URL: <https://www.slideshare.net/nvktreb/ss-72974029> (дата звернення: 28.02.2024).
15. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів. Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. С. 116-132.
16. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.02.2024).
17. Демченко Е., Кіт Г., Голюк О., Родюк Н. Развитие субъектности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, May 25th-26th, 2018. Rezekne : Rezekne Academy of Technologies, 2018. P. 507-519.
18. Демченко О. П. Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. VI: Психологія обдарованості. Випуск 12. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 78-90.
19. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

- 20.Доценко С.О. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів засобами винахідницьких задач. *Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди*. 2016. Вип. 51. С. 359-367.
- 21.Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. Харків : «Мітра», 2018. 380 с.
- 22.Желан А.В. Ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з технологією ТРВЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. №4. С. 259-267.
- 23.Желан А.В. Формування в молодших школярів мотивів учіння засобами технології ТРВЗ. *Збірник наукових праць*. 2017. С. 171-176.
24. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. (дата звернення: 13.02.2024).
25. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 13.02.2024).
- 26.Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
- 27.Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. Х.: Основа, 2009. 176 с.
- 28.Калошин В.Ф., Гоменюк Д.В. Розвиток творчості в учнів: Методичний посібник. К.: 2008. 111 с.
- 29.Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
- 30.Кіт В. Використання ТРВЗ-технології задля розвитку мовлення учнів початкової школи. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/107-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhistolittia-18-19-lystopada-2021-r/809-vikoristannya-trvz-tekhnologiji-zadlya->

28.02.2024).

31. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ*: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255.
32. Кіт Г.Г. Концепція „сродної праці” Григорія Сковороди – основа самореалізації вчителя Нової української школи. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди*. : колективна монографія / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава 2022. С. 161-169.
33. Кіт Г.Г. Творчість як необхідна умова ефективності педагогічного процесу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 28. Вінниця, 2009. С. 325-329.
34. Клименюк Ю.М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Спецвипуск. Вінниця-Київ, 2015. С. 46-20.
35. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2-6.
36. Концепція “Нова українська школа” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> (дата звернення: 28.02.2024).
37. Костю С.Й. Робота з обдарованими дітьми: навчально-методичний посібник для студентів денної/заочної форми навчання на пряму підготовки «Практична психологія». Мукачево : МДУ, 2017. 81 с.
38. Кульчицька О.І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2007. №1. С.3-10.

- 39.Латиш Н. М. Прояви стратегіальних тенденцій у процесі конструктивного мислення учнів молодшого шкільного віку. *Стратегії творчої діяльності*. За ред. В. О. Моляко. Київ, 2008. С. 425-438.
- 40.Лесіна О.В., Телячук В.П. Сходінками творчості. Методика ТРВЗ в початковій школі. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. 112 с.
- 41.Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 3 (50). Полтава, 2006. С.215-219.
- 42.Мельник А.О. Розвиток творчих можливостей учнів початкової школи на уроках математики. *Обдарована дитина*. 2013. №9. С. 6-11.
- 43.Методи педагогіки ТРВЗ. URL:
https://stud.com.ua/155893/pedagogika/metodi_pedagogiki_trvz_teoriya_rishe_nnya_vinahidnitskih_zadach (дата звернення: 28.10.2024).
- 44.Митник О. Я. Творчі ситуації у навчально-виховному процесі закладу освіти як засіб формування інтелектуальної культури особистості. *Обдарована дитина*. 2007. №4. С.52-58.
- 45.Митник О.Я. Як навчити дитину мистецтва мислення. *Початкова школа*. 2005. №6. С. 13-17.
- 46.Моляко В. С. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. №8. С.1-4.
47. Моляко В.О. Творча конструкторологія (пролегомени). К.: Освіта України, 2007. 388 с. С. 42
- 48.Моніторинг якості початкової освіти: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти / уклад.: А. Василюк, Г. Кіт. Вінниця: ВДПУ, 2023. 170 с.
- 49.Мостепанюк В., Пасічна К. Розвиток креативності методами ТРВЗ. *Палітра педагога*. 2007. №4. С. 8-12.
- 50.Мостовенко І. Виховання обдарованої дитини в початкових класах. *Початкова школа*. 2014. №3. С. 49-50

- 51.Музыка О. Л. Музыка О.О. Стратегіально-ціннісна організація свідомості творчо обдарованої особистості. Стратегії творчої діяльності. За ред. В. О. Моляко, Київ 2008. С. 461-472.
- 52.Обдарована дитина у просторі виховних інновацій: матеріали науково-практичного онлайн-вебінару, 16 грудня 2020 р. Івано-Франківськ: ПНУ, 2021. 78 с.
- 53.Олійник Л., Голюк О. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6278/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D> (дата звернення: 28.08.2024).
- 54.Петрунько О.В., Хахановська Т.А.Творчість і обдарованість особистості: проблеми діагностики й інтерпретації. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/petrunko_0019.pdf
- 55.Пометун О.І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. К: Видавничий дім “Освіта”, 2020. 192 с.
- 56.Проблеми застосування трвз-технології в початковій школі загальноосвітніх навчальних закладів особливості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5549900/>. Назва з титул. екрану. (дата звернення: 07.04.2024).
- 57.Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді: Наказ МОН України № 1033 від 1.11.2010. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS14490> (дата звернення: 05.06.2024).
- 58.Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ від 23 грудня 2020 р. № 2736. URL: <file:///C:/Users/Dim/Downloads/f502781n16.pdf> (дата звернення: 09.03.2024).

59. Романова І. А. Особливості застосування трвз-технології в початковій школі. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40. С. 105-116.
60. Розвиток творчого потенціалу учнів початкової школи засобами ТРВЗ-технології. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/00001x-b0c5.docx.html> (дата звернення: 28.02.2024).
61. Савенков О.І. Ваше дитя талановите: Дитяча обдарованість і домашнє навчання. *Обдарована дитина*. 2007. № 2. С.29-30.
62. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
63. Специфіка використання елементів ТРВЗ-педагогіки. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-specifika-vikoristannya-elementiv-trvz-pedagogiki-na-urokah-chitannya-v-period-navchannya-gramoti-70743.html> (дата звернення: 28.02.2024).
64. Сущенко Т.І. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2013. Вип. 31. 604 с.
65. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором. *Вибрані твори*: В 5-ти т. Т.4. К.: Рад. школа, 1977. С. 391-626.
66. Теорія розвитку винахідницьких завдань ТРВЗ (за Г. Альтшуллером). URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fs2de70e73bf2f5ead.jimcontent.com%2Fdownload%2Fversion%2F1460059761%2Fmodule%2F11024799857%2Fname%2F%25D0%2> (дата звернення: 28.02.2024).
67. Терещенко Н. Розвиток творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2015. № 3. С. 30-33.
68. Тест творчого мислення Торренса. *Дитячий психолог: Перший український сайт для батьків та практичних психологів*. URL: <https://dytpsyholog.com/2015/02/14/%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d1%80%d1%83%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8-%d0%b4%d1%96%d0%b0%d0%b3%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b8/> (дата звернення: 23.10.2024).

69. ТРВЗ-педагогіка. URL: <https://metodysty.blogspot.com/2018/03/trvz-pedahohika.html> (дата звернення: 28.02.2024).
70. ТРВЗ-технологія: вчимо розглядати проблеми під різними кутами зору. Сучасні освітні технології. URL: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fupsh.com.ua%2Ffiles%2F2019-1%2FUPSh_2019-1_p13.pdf&psig=AOvVaw0R1GQ6xudTbwHIOxxVh1b1&ust=1709208212191000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAYQn5wMahcKEwjI-cbXhc6EAxUAAAAAHQAAAAAQBA (дата звернення: 27.02.2024).
71. ТРВЗ як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://abetkaland.in.ua/trvz-yak-zasib-rozvytku-tvorchyh-zdibnostej-ditej/>. Назва з титул. екрану.
72. Ушмарова В. В. Формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти: монографія. Харків: Видавець Рожко С. Г., 2016. 400 с.
73. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В.І.Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.
74. Ханецька Н. В. Психологія творчості: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Хмельницький, 2010. 184 с.
75. Хрущ В. Творча обдарованість та її розвиток в учнів. Scientific Bulletin of Chelm Section of Pedagogy. 2014. № 1. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Scientific_Bulletin_of_Chelm_Section_of_Pedagogy/Scientific_Bulletin_of_Chelm_Section_of_Pedagogy-r2014-t-n1/ (дата звернення: 17.06.2024).
76. Шевчук К. ТРВЗ-технологія: вчимо розглядати проблеми під різними кутами зору. *Сучасні освітні технології*. 2019. №1. С. 13-14.
77. Яценко А.В. Джерельце творчості. ТРВЗ. Харків: Ранок, 2011. 176 с.
78. Sivachenko Inna, Demchenko Olha, Vakaliuk Ivanna, Valentieva Tatyana, Kit Halyna. Problems and Perspectives of Pedagogical Research in the Context of Digitalization (Проблеми та перспективи реалізації педагогічних досліджень в умовах цифровізації). IJCSNS International Journal of

Computer Science and Network Security VOL.22 No.6, June 2022. pp.652-657. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.81>
(http://www.ijcsns.org/07_book/html/202206/202206081.html). (дата
звернення: 11.04.2024).